

Jernej Habjan*

Buržoazna revolucija, kontrarevolucija in proletarska revolucija kot žanri v *Osemnajstem brumairu Ludvika Bonaparta*

Uvod: *Brumaire* vs. (esencialistični vs. anti-esencialistični prevod)

Boris Buden v svoji kritiki problematike kulturnega prevajanja razlikuje med dvema skrajnima modeloma prevajanja kot politične prakse. Na eni strani Jürgen Habermas zagovarja proces vračanja izključenega individua v skupnost prek prevajanja njegovega ali njenega patološkega zasebnega jezika v jezik javne komunikacije. Na drugi strani Homi Bhabha in Judith Butler vidita v kulturnem prevajanju proces univerzalizacije same habermasovske sfere univerzalistične javne komunikacije prek pripoznavanja jezikov, ki jih ta sfera konstitutivno izključuje.

Buden predstavi razliko med modeloma kot razliko med negacijo in deliberacijo, med dialektiko in transgresijo.¹ Nemara lahko to opozicijo celo projiciramo v njena pola in govorimo o dveh vrstah dialektike, o habermasovski pozitivni in o butlerjevski negativni, ter o dveh oblikah transgresije, o transgresiji kot habermasovskem predmetu terapije in o transgresiji kot butlerjevski meji terapije. Dejansko se lahko le strinjamo s kritiko Habermasovega terapevtskega esencializma pri Judith Butler in Homiju Bhabhi.² A ne glede na to, kako zgrabimo razliko med tema modeloma prevajanja, ne smemo prezreti ravni, na kateri sta identična. Kajti kot trdi sam Buden, oba modela služita postpolitični ideologiji »uravnoveževanja nemožnosti«, namesto da bi vztrajala pri »nemožnosti uravnoveževanja«.³

145

¹ Boris Buden, »Public Space as Translation Process«, *Transversal* 12/2003, <http://eipcp.net/transversal/1203/buden/en>.

² Judith Butler, *Excitable Speech: A Politics of the Performative*, Routledge, New York in London 1997, str. 86–88, 168; Homi Bhabha, *The Location of Culture*, Routledge, New York in London 1994, str. 239–241.

³ Boris Buden, »Strategischer Universalismus: Dead Concept Walking«, *Transversal* 6/2007, <http://eipcp.net/transversal/0607/buden/de>.

To vsiljeno izbiro med univerzalno pragmatiko in kulturnim prevajanjem lahko zavrremo s pomočjo modela prevajanja, ki ga Marx predlaga v *Osemnajstem brumairu Ludvika Bonaparta*. Medtem ko pri Habermasu prevajanje napravi revolucijo odvečno, s tem ko doseže družbeno homeostazo, in medtem ko pri Judith Butler zagotavlja le množstvo lokalnih revolucij (ki pa vendarle zadošča za to, da Judith Butler zavrne Habermasa), je pri Marxu sámo prevajanje tisto, ki ga odpravi družbena revolucija, in ne narobe:

Tako se je Luther maskiral v apostola Pavla, revolucija v letih 1789–1814 se je drapirala izmenoma kot rimska republika in kot rimsko cesarstvo in revolucija leta 1848 ni znala storiti nič drugega, kakor da je parodirala zdaj leto 1789, zdaj revolucionarno izročilo iz let 1793–1795. Tako prevaja začetnik, ki se je naučil novega jezika, ta jezik vselej spet v svojo materino govorico; toda duha novega jezika si je prisvojil in svobodno lahko ustvarja v njem šele, kadar se izraža v tujem jeziku, ne da bi se spominjal materinščine in ko pozabi v njem na svoj rodni jezik.⁴

Osemnajsti brumaire obravnava razredne boje v Franciji v obdobju 1848–1851, ki se začne s socialistično revolucijo in konča z diktaturo Ludvika Bonaparta. Marx razlikuje tri obdobja: prvič, socialistični prolog od februarja do junija 1848, ki ga, drugič, izda leto vzpona in padca republikanske buržoazije, nato pa ga še, tretjič, parodira boj med parlamentarno buržoazijo (stranko reda) in predsednikom Ludvikom Bonapartom, boj, ki se konča 2. decembra 1851 z Bonapartovim državnim udarom – več kot 52 let po 18. brumairu VIII, ko je Napoleon v državnem udaru strmoglavil direktorij in zavladal kot diktator, in natančno leto dni preden bo njegov nečak Ludvik Bonaparte zavzel prestol kot Napoleon III. Tekst je paradigmatična analiza estetskih in časovnih zgostitev politike. Dialektika, ki pelje od buržoazne revolucije prek kontrarevolucije do potencialnih družbenih revolucij 19. stoletja, tj. do proletarskih revolucij, je zgoščena v proto-estetskih izjavah in časovnih vozlih. »Tragedija« Napoleonevega »osemnajstega brumaira« se ponovi kot »farsa« Ludvika Bonaparta in njegove »druge izdaje osemnajstega brumaira« ter bo odpravljena v »Hic Rhodus, hic salta!« proletarske revolucije.⁵

146

⁴ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, prev. Mirko Košir, v: Karl Marx in Friedrich Engels, *Izbrana dela v petih zvezkih*, zv. 3, Cankarjeva založba, Ljubljana 1967, str. 453.

⁵ *Ibid.*, str. 452, 457.

Te Marxove metafore – »leitmotive, ki besedilo držijo skupaj«⁶ – lahko konceptualiziramo, če jih formaliziramo s pomočjo Lacanove teorije diskurzov. Na ozadju Lacanove *Hrbtne strani psihoanalize* se buržoazna revolucija, kontrarevolucija in družbena revolucija izkažejo za prakse diskurza gospodarja, histerika in analitika. Vzporedno branje Marxove diskurzivacije politike in Lacanove politizacije diskurza – tj. njunih sočasnih analiz spodletele družbene revolucije iz let 1848 in 1968 – lahko prepreči redukcionistične (tudi butlerjevske)⁷ interpretacije Marxovih metafor, kakršne so »duh«/»prikazen«, »tragedija«/»farsa«, »frazza«/»vsebina«, »drapiranje«/»parodija«, »novi«/»rodni jezik« in »prva«/»druga izdaja osemnajstega brumaira«. ⁸ In obratno, takšno branje lahko nakaže pertinentnost Lacanove teorije diskurzov za marxovske analize sodobnega kapitalizma, ki komodificira sámo diskurzivno družbeno vez.

Marx pokaže, da je izpraznjenje politike, ki ga poskuša doseči Ludvik Bonaparte, vselej že njegova politika. Napoleonov nečak participira pri buržoazni revoluciji kot njeno utelešenje, histerizacija, resnica – kot »pravi Bonaparte, Bonaparte sans phrase«: »Častitljivi, hinavsko umirjeni, čednostno banalni jezik buržoazije razodeva svoj najgloblji smisel v ustih samodržca Družbe 10. decembra.«⁹ Politična alternativa torej nima na voljo vrnitve od Ludvika Bonaparta k domnevno čisti buržoazni revoluciji. Namesto tega mora prekiniti tako z revolucijo 18. stoletja kakor z njeno uprizoritvijo v 19. stoletju.

Prav ta uvid manjka na primer Derridajevemu izjemno vplivnemu branju *Brumaira*. Derrida politiko *Brumaira* označi za »pošasto-politiko« (»spectro-politique«), ki naj bi naivno poskušala duha (*Geist*) revolucije ločiti od njene prikazni (*Gespenst*).¹⁰ Derrida sicer prizna, da je njegova kritika neupravičena. A namesto da bi pokazal, zakaj je neupravičena – zakaj je razmerje duh/prikazen v *Brumairu* v resnici kompleksnejše, kakor Derrida trdi sprva –, jo poskusi subtilizirati

⁶ S. S. Praver, *Karl Marx in svetovna literatura*, prev. Aleš Erjavec, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981, str. 197.

⁷ James Martin, »Performing Politics: Class, Ideology and Discourse in Marx's *Eighteenth Brumaire*«, v: Mark Cowling in James Martin (ur.), *Marx's 'Eighteenth Brumaire': (Post)modern Interpretations*, Pluto Press, London 2002, str. 133–141; Chad Lavin, »Postliberal Agency in Marx's *Brumaire*«, *Rethinking Marxism* 3/2005, str. 448–450.

⁸ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 456, 452, 453.

⁹ *Ibid.*, str. 514, 519.

¹⁰ Jacques Derrida, *Spectres de Marx*, Galilée, Pariz 1993, str. 175, 181, 183–185, 198–200; prim. delni prev. Uroša Grilca: *id.*, »Marxovi duhovi«, *Razpol* 8/1994, str. 209–234.

s kritiko Marxovega razlikovanja med tem kompleksnim duhom-kot-prikaznijo buržoaznih revolucij in družbenimi revolucijami, ki naj bi po Marxu bile proste prikazni. Toda ta novi, prikazni prost element je zgolj Derridajeva projekcija. V *Brumairu* namreč družbena revolucija ne poskuša kakor kak lacanovski *acting out* preprosto obiti diskurzivnega ponavljanja in klicanja duhov; nasprotno, kot bomo videli, gre pri njej za *passage à l'acte*, za prehod od diskurza histerika k diskurzu analitika. Buržoaznega ponavljanja duha in/ali prikazni revolucije pri Marxu ne zamenja ne-repetitivna, spontana revolucija, pač pa ponavljanje kot reflektivna samokritika. Medtem ko se duh Rima ponovi v revoluciji 1789–1795 in medtem ko se prikazen te revolucije ponovi v kontrarevoluciji iz let 1848–1851, proletarske revolucije kritično ponavljajo zgolj svoje lastne poraze, dokler naposled ne dosežejo točke onkraj ponavljanja in zakličejo: »Hic Rhodus, hic salta!«¹¹

Lahko bi celo rekli, da prav Derrida verjame v opozicijo med prikazni prosto družbeno revolucijo in njenim dopolnilom, duhom-kot-prikaznijo buržoaznih revolucij, s tem ko predpostavlja, da *Brumaire* verjame vanjo. Robert Pfaller je tovrsten transfer dejavnosti na predpostavljenega Drugega konceptualiziral kot interpasivnost, Slavoj Žižek pa celo navedel dekonstrukcionizem kot primer verjetja na način predpostavljanja, da predmet obravnave verjame.¹² Kritike Derridajevih *Spectres de Marx*, ki bi jih lahko navedli v podporo tej splošni kritiki dekonstrukcionizma, že obstajajo.¹³ Na njihovi podlagi lahko rečemo, da Derridajevi *Spectres* z obtožbo, da Marx poskuša duha razločiti od prikazni, projicirajo na Marxa svojo lastno izrecno željo po razločitvi med marxovsko kritiko in mesianizmom ter marksističnim dogmatizmom in teleologijo.¹⁴ *Spectres* torej počnejo to, kar očitajo Marxu. S tem pa niso preprosto usklajeni z Marxom, temveč nedosledni: ne gre le za to, da *Spectres* počnejo to, kar očitajo Marxu – to samo na sebi še ne bi ovrгло očitka –, pač pa za to, da Marx preprosto ne počne očitane. Marx je tako zares subjekt, za katerega se predpostavlja, da verjame, subjekt, prek katerega verjamejo *Spectres*, ne pa subjekt, ki bi dejansko verjel. To nemara najjasneje pokaže premik od *Spectres* k njihovemu razdelku o *Brumairu*. Ta se namreč zdi kar najbližji dekonstrukcionizmu (*Brumaire* je videti kot *Razredni boji v Franciji*

¹¹ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 457.

¹² Robert Pfaller, *Die Illusionen der anderen*, Suhrkamp, Frankfurt 2002; Slavoj Žižek, *Less than Nothing*, Verso, London in New York 2012, str. 953.

¹³ Najboljša ostaja Postonova recenzija: Moïshe Postone, »Deconstruction as Social Critique: Derrida on Marx and the New World Order«, *History and Theory* 3/1998, str. 370–387.

¹⁴ Jacques, Derrida, *Spectres de Marx*, str. 35–37, 145–153.

za derridajeve, kakor da bi ga Marx napisal zato, da bi ga razumeli dekonstrukcionisti), hkrati pa (skupaj s *Komunističnim manifestom*) zaseda mejo ne le med ostalima glavnima predmetoma Derridajevih *Spectres*, tj. med *Nemško ideologijo* in *Kapitalom*, ampak tudi med diamatom, ki Derridaja privlači v vseh treh Marxovih tekstih, in histomatom, ki je po Althusserju proizvod Marxovega epistemičnega reza z njegovim lastnim diamatom. Z lacanovskega vidika, s katerega je Pfaller izpeljal omenjeno splošno kritiko dekonstrukcionizma, *Brumaire* presega izsiljeno alternativo, ki mu jo pripisujejo *Spectres*.

Med razlogi za vplivnost Derridajeve kritike *Brumaire* je brez dvoma omenjeno dejstvo, da je sam *Brumaire* videti kot *Razredni boji v Franciji* za derridajeve. Retroaktivno se celo na primer Rancièrovo zgodnje branje *Brumaira*,¹⁵ ki je za celo desetletje starejše od Derridajevega, zdi napisano pod vplivom Derridaja (ki je med drugim nadomeščal Althusserja s predavanji Rancièru in drugim Althusserjevim študentom). Z zanj značilnim postopkom kritike konceptualnih opozicij kot poskusov evakuiranja univerzalnih procesov v partikularne pole opozicij Rancière zavrne Marxovo dvojico proletariat/lumpenproletariat in pripiše *lumpen-težnjo* vsakemu razredu. A s tem Rancière odpravi neko drugo opozicijo, temeljno marxovsko razlikovanje med razredi in proletariatom kot razredom, ki kot razred deklasiranih uteleša ravno tisto univerzalnost, v imenu katere Rancière poskuša dekonstruirati Marxovo dvojico.¹⁶ Nemara prav zato Marxov koncept revolucije ponovno vznikne v Rancièrovih nedavnih spisih na mestu, ki kaže na določen problem Rancièrove estetike: v razmerju med metapolitiko kot zadnjo od treh filozofskih koncepcij politike in metapolitiko kot politično razsežnostjo estetske, moderne delitve čutnega. Načelno je po Rancièru metapolitika v prvem pomenu ena od treh koncepcij politike, zagate katerih odpravi metapolitika v drugem pomenu. Toda nedavno je Rancière¹⁷ Marxa, ki zanj načelno uteleša metapolitiko v prvem, negativnem pomenu, povezal z metapoli-

¹⁵ Jacques Rancière, *Le philosophe et ses pauvres*, Fayard, Pariz 1983, str. 135–155.

¹⁶ Klasično derridajevesko branje Marxovega lumpenproletariata kot figure razlike, podano v knjigi Jeffreyja Mehlmanna *Revolution and Repetition: Marx/Hugo/Balzac* (University of California Press, Berkeley, Los Angeles in London 1977), zavrmeta na primer Nicholas Thoburn (*Deleuze, Marx and Politics*, Routledge, London in New York 2003, str. 51–54) in Sandy Petrey (»The Reality of Representation: Between Marx and Balzac«, *Critical Inquiry* 3/1988, str. 460–464), ki s svojim austinovskim komentarjem *Brumaira* tudi presega omenjene poznejše butlerjevske interpretacije govornih dejanj v *Brumairu*.

¹⁷ Jacques Rancière, *Nelagodje v estetiki*, prev. Marko Jenko in Rok Benčin, Založba ZRC, Ljubljana, 2012, str. 66–67.

tiko v drugem pomenu in s tem zgostil zagato razlikovanja med pojmovanjema metapolitike.

Če je celo Rancièrovo zgodnje branje *Brumaira* povezano ne le z zgodovino njegovega odnosa do Althusserja, Francoske komunistične partije, arhivov razrednih bojev v Franciji 19. stoletja ali do samega Derridaja, ampak tudi s širšim vplivom dekonstrukcionizma, tedaj ne preseneča, da je Derridajeva dejanska interpretacija *Brumaira* vplivala na poznejša branja do tolikšne mere, da niso zmogla prepoznati lastnih dosežkov. Tako na primer štiri leta po Derridajevih *Spectres de Marx* Giosuè Ghisalberti v *Brumairu* prepozna in mukotrpno dekonstruira opozicijo med repetitivnostjo buržoazne (kontra)revolucije in dialektiko družbene revolucije, pri čemer šele v zadnjih oklepajih svojega članka opazi, da sam Marx pripiše specifično ponavljanje celo družbeni revoluciji, tj. da vztraja na ponavljanju kot formi samokritike družbene revolucije.¹⁸

Tridelna fenomenologija ponavljanja v *Brumairu*, ki jo predlagamo, lahko nemara prispeva celo k obravnavam ponavljanja, kakršni sta prispevala na primer Kojin Karatani in Alenka Zupančič, katerih kritike *Brumaira* so tudi sicer produktivnejše od Derridajeve – ki pa resda vsaj zavrne postmoderni redukcionizem, značilen na primer za Haydena Whita, po katerem *Brumaire* opisuje dogodke iz let 1848–1851 kot elemente homogene, monološke »Satire«.¹⁹ Oglejmo si torej to tridelnost *Brumaira*.

***Brumaire* vs. (revolucionarno vs. anti- kontrarevolucionarno ponavljanje)**

Po Marxu buržoazna revolucija trpi zaradi presežka fraze nad vsebino, proletarska pa zaradi presežka vsebine nad frazo. Prva zato drvi od uspeha prek uspeha do končne zaustavitve vsake možnosti eskalacije v družbeno revolucijo, druga pa se opoteka od poraza prek poraza do točke onkraj vrnitve, onstran resta-

150

¹⁸ Giosuè Ghisalberti, »Tragedy and Repetition in Marx's 'The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte'«, *Clio* 4/1997, str. 411–426.

¹⁹ Kojin Karatani, »Revolution & Repetition«, *Umbr(a)* 13/2008, str. 133–139; Alenka Zupančič, »Ponavljanje«, *Filozofski vestnik* 1/2007, str. 57–61; Hayden White, *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore in London 1973, str. 321.

vracije. Za prvo je značilen niz »jezik, strasti, iluzije«,²⁰ za drugo niz »govorice, strast, teorija«. ²¹ Revolucija kapitalističnega razreda reproducira strukturo diskurza gospodarja, ki je vselej že »kastriрани gospodar«. ²² Entuziastični subjekt je namreč zaprečen (\$) z »obujanjem mrtvih«, z »izposojenim jezikom« »duhov preteklosti«. ²³ Ta »frazza«, »tradicijska vseh mrtvih pokolenj«, ki »leži kakor môra na možganih živih ljudi«, ²⁴ kot predstavnica zastopnik (S_1) subjekta kalkira revolucionarni entuziazem v vednost (S_2). Ta vednost »tolmača in besednika« Sayja in »tolste betice« Ludvika XVIII. ²⁵ omeji družbeno revolucijo na tehnološko kapitalistično revolucijo, na »trezno resničnost«, ²⁶ ter producira »bogastvo«²⁷ in z njim presežni užitek akumulacije (a), tj. »bogastvo, lastnost bogataša«. ²⁸

dejavnik: S_1 : »izposojen jezik«

drugi: S_2 : »trezna resničnost«

resnica: \$: entuziastični subjekt

produkcija: a : bogastvo

Revolucija deklasiranega razreda, tj. družbena revolucija, pa je strukturirana kot diskurz analitika, »hrbna stran«²⁹ diskurza gospodarja. Na mestu resnice se zdaj srečata politična samokritika in teoretska analiza. ³⁰ Vednost (S_2) je torej zdaj teorija, saj sovpade z resnico dejavnika, ne z njegovim drugim. Ta dejavnik pa je tu partija kot avantgarda politične sestave delavskega razreda. Ta avantgarda je realna, nesimbolizabilna (a), kolikor je, rečeno v terminih operaizma, s časovnega vidika le reakcija na pritisk produkcijskih sredstev na tehnično sestavo kapitala, z logičnega pa politično dejanje, ki sama zahteva reakcijo la-

²⁰ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 454.

²¹ Rastko Močnik, *Spisi iz humanistike*, Založba / *cf., Ljubljana 2009, str. 403.

²² Jacques Lacan, *Hrbna stran psihoanalize*, prev. Samo Tomšič in Ana Žerjav ter Alenka Zupančič, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 2008, str. 97.

²³ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 453.

²⁴ *Ibid.*, str. 452.

²⁵ *Ibid.*, str. 453–454.

²⁶ *Ibid.*, str. 453.

²⁷ *Ibid.*, str. 454.

²⁸ Jacques Lacan, *Hrbna stran psihoanalize*, str. 92–93.

²⁹ *Ibid.*, str. 59, 156, 88.

³⁰ Srečata se torej kritika politične sestave delavskega razreda in analiza razmerja med produkcijskimi sredstvi in tehnično sestavo delovne sile: Rastko Močnik, *Spisi iz humanistike*, str. 401.

stnikov produkcijskih sredstev.³¹ Skratka, politična razredna sestava nastane kot reakcija na obstoječo politično razredno sestavo, ki pripada tehnični sestavi delovne sile, kakršno formirajo obstoječa produkcijska sredstva – toda reakcija, ki je strukturno pred temi produkcijskimi sredstvi, saj jih analizira, medtem ko kritizira obstoječo politično razredno sestavo in jo torej ponavlja, kakor Marxova družbena revolucija ponavlja svoje pretekle boje. In ker je vednost na mestu resnice dejavnika, temu omogoči, da svoj entuziazem (\$) zgosti v točko »Hic Rhodus, hic salta!« (S₁). Tako entuziazem proizvede lastno »frazo« in se tako zapreči, subjektivira, ponotranji razredno zavest proletariata, nezvedljivega na imaginarni delavski razred in na njegovo nezadostno »stopnjo izobrazbe«.³²

a: dejanje politične razredne sestave

\$: entuziastični subjekt

S₂: samokritika in analiza

S₁: »Hic Rhodus, hic salta!«

V revoluciji 18. stoletja je torej resnica v strasteh, entuziazmu, ki ga označujejo izposojene fraze, ki so dejavnik tega diskurza, te fraze pa so kalkirane v vednost, ki proizvaja bogastvo narodov in njegov presežni užitek. V revoluciji Marxovega 19. stoletja pa je resnica teorija avantgarde politične sestave delavskega razreda, teorija, prek katere se ta dejavnik vzpostavlja v odnosu do drugega, entuziazma delavskega razreda, ki bo proizvedel proletariat kot svojo subjektivacijo.

Poleg buržoaznih in proletarskih revolucij pa moramo seveda formalizirati tudi razmerje med njima. Po Marxu je to razmerje antinomije; in po Lacanu je diskurz gospodarja »hrbna stran« diskurza analitika. Vmesni diskurz je v Lacanovi matriki seveda diskurz histerika; in Marxov opis prehoda od buržoazne revolucije h kontrarevoluciji je nenavadno blizu Lacanovim omembam histerizacije gospodarja. Gre za prehod od tragedije k farsu, od drapiranja k parodiji in »karikaturi«,

³¹ *Ibid.*, str. 394–399. Realna je torej, kolikor je dejavna, praktična, v svoji teoretskosti, spekulativnosti onkraj spontane dejavnosti in kolikor je objekt-razlog želje prejšnje politične sestave delavskega razreda in objekt, ki ga bo naslednja sestava – ne pa sočasna produkcijska sredstva – izvrgla kot abjekt.

³² Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 461. Za Blanquijevo subjektivacijo praznega označevalca »proletarec« cf. Jacques Rancière, *Nerazumevanje*, prev. Jelica Šumič-Riha, Založba ZRC, Ljubljana 2005, str. 52–54, 102, 155.

od »duha« k »strašilom« mrtvih³³ – skratka, gre za prehod od *mímesis* k *mímesis miméseos*, k simulakru.³⁴

Tragičnost buržoaznih revolucionarjev je v tem, da morajo mesto dejavnika prepustiti praznim označevalcem, frazam preteklih revolucij. Tragičnost tega diskurza je v njegovi konstitutivni »nemožnosti«³⁵ zvestega prevoda praznega označevalca v vednost. Gre za nemožnost duha preteklih revolucij, da bi »povečal« buržoazno revolucijo.³⁶ Gre za nemožnost, da bi »začasni« februarski vladi zagotovili »socialno republiko« kot »splošno vsebino sodobne revolucije, ki je bila v najbolj čudnem nasprotju z vsem, kar je bilo z obstoječim materialom, s stopnjo izobrazbe, ki so jo dosegle množice, ter v danih okoliščinah in razmerah zdaj mogoče neposredno uresničiti«.³⁷

Na drugi strani pa je farsa »nemoči« Ludvika Bonaparta, značilne za diskurz histerika.³⁸ Napoleonov nečak, dejavnik diskurza histerika (\$), zmore proizvesti zgolj verigo navadnih označevalcev (S_2), zgodovino kot najnižjo komedijo, maškarado.³⁹ Ta veriga ne more formirati malih kmetov v razred: »najštevilnejši razred francoske družbe« paradokсно ni »nikakršen razred«, ostaja amorfna množica (a), ki jih ne zastopa njihov označevalec-gospodar, ampak njihov

³³ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 455, 454, 557.

³⁴ Badiou (*Etika*, prev. Jelica Šumič-Riha, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 1996, str. 53–66) konceptualizira Zlo kot simulaker, tj. kot pozitivno imenovanje in s tem izdajo realnega, ki konstituira situacijo kot njeno nevedeno in ki ga etični dogodek – nasprotno – imenuje ravno kot praznino, nevedeno situacije. Alenka Zupančič (»Ponavljanje«, str. 58–59) vidi v tragični ponovitvi pretekle revolucije prav primer badioujevske ponovitve sledi dogodka. Deleuze ima torej prav, ko incipit *Brumaire* prevede kot »'tout les grands événements et personnages historiques se répètent pout ainsi dire deux fois'«, kjer se veliki dogodki in zgodovinske osebnosti »ponovijo« dvakrat, medtem ko se pri Marxu »pojavi« dvakrat (Gilles Deleuze, *Différence et répétition*, Gallimard, Pariz 1968, str. 123; prim. ured. op. Petra Klepca v: *id., Razlika in ponavljanje*, prev. Samo Tomšič et al., Založba ZRC, Ljubljana 2011, str. 165). Kajti tragična pojavitev nečesa (Luther, Cromwell, revolucija 1789–1814) je že ponovitev dogodka (Pavel, Stara zaveza, Rim).

³⁵ Za »nemožnost« prehoda S_1 v S_2 v diskurzu gospodarja cf. Jacques Lacan, *Hrbtna stran psihoanalize*, str. 203.

³⁶ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 454.

³⁷ *Ibid.*, str. 461.

³⁸ Jacques Lacan, *Hrbtna stran psihoanalize*, str. 205.

³⁹ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 514–515; prim. Braco Rotar, *Govoreče figure: eseji o realizmu*, DDU Univerzum, Ljubljana 1981, str. 127 op. 46.

»gospod«,⁴⁰ Bonaparte.⁴¹ Buržoazni diskurz gospodarja nadomesti revolucionarni entuziazem s parlamentarizmom (S_2) in tako iz subjektiviranih razredov ($\$$), zastopanih v revolucionarnih frazah (S_1), proizvede množico brez zastopstva (a); v zameno Ludvik Bonaparte ($\$$) porazi samo buržoazno revolucionarno dediščino, njene stare fraze (S_1), s tem ko iz množice brez zastopstva (a) proizvede zgolj »enakomerno raven razmer in oseb« (S_2).⁴² Od tod konstitutivna »nemoč« diskurza histerika, da bi svojo resnico simboliziral s svojo produkcijo. Bonapartove »oficijalne fraze« o »redu, religiji, družini in lastnini« so nezdržljive z »neredom, prostitucijo in tatvino za hrbtnom«, za katere skrbi Družba 10. decembra, lumpenproletarska skupina, ki je izpeljala Bonapartov državni udar; ta »zasebna Bonapartova vojska« je »njegovo delo, njegova lastna zamisel«, »njegova lastna zgodovina«, toda »za hrbtnom«. ⁴³

$\$$: Napoleonov nečak

S_1 : »izposojen jezik«

a : »nered, prostitucija in tatvina«

S_2 : »red, religija, družina in lastnina«

Bonaparte ni zmožen zamenjati kipa strica vojaka na Place Vendôme s čim boljšim kakor z reakcionarnim kipom strica cesarja. Stričevo podobo lahko posodobi kvečjemu za sredino 19. stoletja.⁴⁴ In njegove »'idées napoléoniennes'« so »besede, spremenjene v fraze, duhovi, spremenjeni v prikazni«. ⁴⁵ Farsična je tedaj Bonapartova nemoč, da bi diskurz gospodarja obrnil še za eno četrtno, potem ko ga je obrnil v diskurz histerika.⁴⁶ Ker ga ženejo »protislovne zahteve njegovega položaja in je hkrati kakor čarovnik na odru prisiljen, da z nepretr-

⁴⁰ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 562–563.

⁴¹ Učinki tega predmodernega zastopanja kmetstva so najočitnejši v modernizirani prestolnici: Ludvik Bonaparte konservativnih teženj, pripisanih malim kmetom, ne zastopa na primer z izboljšanjem materialnih pogojev življenja v provincah, temveč s sponzoriranjem Haussmannove rekonstrukcije Pariza, ki množstvo ozkih, zlahka zabarikadiranih ulic zamenja s simetričnim omrežjem širokih bulvarjev, ki omogočajo hitro premikanje vojske, ne pa barikad (za to vlogo Haussmannovega Pariza cf. David Harvey, *Paris, Capital of Modernity*, Routledge, New York in London 2003, str. 145–146).

⁴² Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 567.

⁴³ *Ibid.*, str. 516–517.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 574 op. 56, 455.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 565–569; »'idées napoléoniennes'« so aluzija na pamflet Ludvika Bonaparta iz leta 1839 z istim naslovom.

⁴⁶ Marx pravi, da je Ludvik Bonaparte samo »remplaçant, nadomestnik za Napoleona« (*ibid.*, str. 569), ki brez spomina na Napoleona sploh ne bi bil izvoljen (*ibid.*, str. 455).

ganim presenečanjem priklepa oči občinstva nase kot Napoleonovega nadomestnika«, se zateče k *acting out* za »improvizira[no] občinstvo«, k »nejasnemu zaganjanju sem in tja«. ⁴⁷ Bonaparte ni zmožen zamenjati kipa strica s praznim mestom, ki bi ga mogel zasesti nov označevalec-gospodar (S₁) kot produkcija diskurza analize. To s porušenjem spomenika doseže šele Pariška komuna, ki Bonapartovo nemoč zamenja z »nemožnostjo« analitičnega diskurza, ⁴⁸ da bi že njegov dejavnik, analitik – in ne šele njegov drugi, sam subjekt analize – proižvedel nov prazni označevalec. ⁴⁹

Tragični prevrat torej ponavlja »velika svetovnozgodovinska dejstva in osebe«, ⁵⁰ rečeno v terminih Bahtinove metalingvistike, neposredno in istosmerno, kot stilizacija, farsični prevrat pa posredno (prek ponavljanja tragičnega prevrata) in raznosmerno, kot parodija. Tragična revolucija stilizira »rimske kostume in rimske fraze«, »predpotopne kolose in z njimi vred znova obujeno rimljanstvo« ter »jezik, strasti in iluzije« Stare zaveze, da bi prikrla buržoazno omejenost svoje vsebine. ⁵¹ Farsična kontrarevolucija pa parodira prav te tragične stilizacije, da bi razveljavila vsebino stiliziranih »svetovnozgodovinskih dejstev in oseb«. Ludvik Bonaparte pa naposled z državnim udarom uprizori celo »parodijo cesarske restavracije« in ne le parodijo buržoazne revolucije, ko udejanji svojo »fiksno napoleonsko idejo«. ⁵²

Marxov Cromwell in Napoleon se tragično zaprečita s praznim označevalcem: Cromwell sam določi minuto razpustitve dolgega parlamenta, Napoleon sam »s tesnobnim glasom« prebere smrtno obsodbo zakonodajni skupščini. Ludvik Bonaparte pa se, nasprotno, histerično izmika kastrirajočemu označevalcu in svojega vzora ne išče »v letopisih svetovne zgodovine, temveč v letopisih Druž-

⁴⁷ *Ibid.*, str. 573, 516, 571.

⁴⁸ Jacques Lacan, *Hrbtna stran psihoanalize*, str. 205.

⁴⁹ V »Uvodu« v Marxove *Razredne boje v Franciji* Engels poda zgovorno podrobnost o Bonapartovem histeričnem delovanju. Engels omenja, da je bil Bismarck, ki je leta 1871 porazil Ludvika Bonaparta, zgolj njegov posnemovalec (cf. Karl Marx, »Razredni boji v Franciji 1848–1850«, prev. Boris Majer, v: Karl Marx in Friedrich Engels, *Izbrana dela v petih zvezkih*, zv. 3, str. 17). K tej »ironiji zgodovine« (*ibid.*) naj dodam le, da je tisti, ki ga je porazil njegov posnemovalec, tudi sam posnemal Napoleona. Ironija je potemtakem v samo-zadanem porazu histeričnega subjekta.

⁵⁰ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 452.

⁵¹ *Ibid.*, str. 453, 454.

⁵² *Ibid.*, str. 556, 479.

be 10. decembra, v letopisih kriminalnega sodstva.⁵³ Februarsko socialistično revolucijo suspendira diskurz gospodarja. Dejavnik (S₁) tega diskurza je ime svobode, njegov drugi (S₂) je dejanska, neobstoječa svoboda, nemožnost uresničitve te svobode pa zagotavlja republikanska ustava;⁵⁴ resnica tega diskurza je zaprečeni revolucionarni entuziazem (\$), njegova produkcija pa je za to ustavo bistveno »neznosno protislovje« (a) med zakonodajno skupščino in predsednikom. Ta neznosna napetost je ključna: poleg paragrafov, ki svobodo razglašajo v splošnih izrazih in zanikajo v pripombah, ustava vsebuje paragrafe, ki rigidno, brez pripomb, razglasijo sleherno predsedniško uzurpacijo za neustavno.⁵⁵ Pravo prazno, rigidno designacijo (S₁) histerično napade predsednik Ludvik Bonaparte, ki s tem preprosto uprizori implicitno samo-uzurpacijo ustave, sugerirano v njenih rigidnih paragrafih.⁵⁶

Histerizacija gospodarja je tako implicirana že v samem diskurzu gospodarja. Sama buržoazija suspendira družbeno revolucijo, s tem ko sleherno družbeno zahtevo zavrne kot »'socialistično'«, s čimer strukturno onemogoči artikulacijo tega praznega označevalca v buržoaznem parlamentarnem režimu. Buržoazija naposled v dialektičnem obratu obsodi svoj lastni parlamentarni režim kot »'socialističnega'«, s čimer postane strukturno nemočna, nezmožna, da bi s svojo histerično produkcijo (s parlamentarnimi debatami) simbolizirala svojo resnico, »mošnjiček«: »S tem da buržoazija zdaj preklinja kot 'socialistično' to, kar je prej slavila kot 'liberalno', priznava, da ji njen lastni interes veleva, da jo je treba rešiti nevarnosti samovladanja.«⁵⁷ V nasprotju s Cromwellom stranka reda pričakuje rešitev »od koledarja, od poteka dogodkov«,⁵⁸ namesto da bi koledar vpeljala. Soočenje z Ludvikom Bonapartom, trenutek, »ko bo moralo priti do

⁵³ *Ibid.*, str. 554.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 469–470.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ »Tu torej ustava izziva svoje nasilno uničenje.« (*Ibid.*, str. 470.) Prim.: »Državna oblast vpepljuje in zagotavlja pravice le toliko, kolikor jih lahko suspendira, ta suspenz v imenu javnega reda in varnosti pa je vselej upravičljiv. S tem ko pokaže na meje mej, Marx demonstrira, da je resnična meja ustava sama. Bonapartistična diktatura ni nikakršna izjema v odnosu do pravnega napredka države, temveč je bistveno vpeta v kontinuiteto izrednega stanja, ki je pravilo. Državni udar Napoleona III. ni prišel kot strela z jasnega.« (Massimiliano Tomba, »Marx as the Historical Materialist. Re-reading *The Eighteenth Brumaire*«, *Historical Materialism* 2/2013, str. 35–36.)

⁵⁷ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 504–506.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 541.

neke odločitve«, odlaga »tja do svetega nikoli«,⁵⁹ zato njo samo razpusti že »moč koledarja, kazalec na uri«.⁶⁰

Farsično obdobje 1848–1851 je čas »senc, ki so izgubile telo«,⁶¹ *mimesis miméeseos*, brkljarija parcialnih objektov⁶² brez označevalca-gospodarja (S_1), ki bi te objekte organiziral, tj. *bricolage* izjav (S_2) Ludvika Bonaparta, ki kot dejavnik diskurza histerika (\$) napada S_1 na mestu drugega. Histerično parodira S_1 , medtem ko se zanaša nanj. Tako gesla francoske revolucije, dejavnika diskurza gospodarja, ne pacificira, kultivira v vednostno verigo kakor Say in Ludvik XVIII., ampak ga militarizira v geslo »infanterija, kavalerija, artilerija«,⁶³ »medtem ko se zdi, da istoveti svojo osebo s stvarjo reda, istoveti v resnici stvar reda s svojo osebo« in tako postaja sam, kot \$, dejavnik. Bonapartov *coup d'état* je kvazi-dogodek, ki »je uspel kljub Bonapartovi indiskretnosti in z vednostjo narodne skupščine«, kot »nujen, neizogiben rezultat prejšnjega razvoja«. ⁶⁴ Utelesiti mu uspe zgolj resnico farsičnosti stranke reda, s tem ko, rečeno z Lacanovo formulo komunikacije,⁶⁵ stranki vrača njena lastna sporočila v njihovi sprevrnjeni obliki, v njihovem resničnem, avtodestruktivnem pomenu: »Njihova lastna gesla je ponavljal v boju proti njim.«⁶⁶ Stranka reda je koalicija rojalističnih strank Burbonov in Orleanov, ki v resnici zastopajo interese buržoazije. Leta 1848 torej, kot omenja Slavoj Žižek,⁶⁷ rojalistične fantazme stranke reda zgolj suplementirajo in legitimirajo njeno republikansko prakso. Kot smo videli, se leta 1851 te fantazme stranki vrnejo v karikirani obliki Bonapartovega državnega udara. Napoleonov nečak lahko stranki reda vrača njene izjave v resnični obliki zato, ker si stranka reda in Napoleonov nečak delita istega Drugega, ker sta isti histerič-

⁵⁹ *Ibid.*, str. 544.

⁶⁰ *Ibid.*, str. 534.

⁶¹ *Ibid.*, str. 483.

⁶² Kakršni so hlače (*ibid.*, str. 483), kasarne in bivaki (*ibid.*, str. 473), sablje in muškete, brki in suknje, mošnjički (*ibid.*, str. 474) in celo buržujev nos (*ibid.*, str. 547).

⁶³ *Ibid.*, str. 498; prim. *ibid.*, str. 465, 470.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 496, 551.

⁶⁵ Jacques Lacan, *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*, prev. Rastko Močnik, Zoja Skušek in Slavoj Žižek, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 1996, str. 129.

⁶⁶ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 478.

⁶⁷ Slavoj Žižek, *The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology*, Verso, London in New York 1999, str. 217.

ni subjekt.⁶⁸ Navedimo le začetek in konec Marxovega seznama teh sprevrnjenj sporočil stranke reda:

Francoska buržoazija se je postavila po robu gospostvu delovnega proletariata, na oblast pa je spravila lumpenproletariat s poglavarjem Družbe 10. decembra na čelu. [...] Pobožanstvilo je sabljo; sablja ji vlada. Uničila je revolucionarni tisk; njen lastni tisk je uničen. Postavila je ljudska zborovanja pod policijsko nadzorstvo; njeni saloni so pod policijskim nadzorstvom. Razpustila je demokratične narodne garde; njena lastna narodna garda je razpuščena. Razglasila je obsedno stanje; obsedno stanje je razglašeno proti nji. Nadomestila je porotna sodišča z vojaškimi komisijami; vojaške komisije so nadomestile njena porotna sodišča. [...] Buržoazija je neutrudno klicala revoluciji kakor sveti Arzenij kristjanom: »Fuge, tace, quiesce! Beži, molči, miruj!« Bonaparte kliče buržoaziji: »Fuge, tace, quiesce! Beži, molči, miruj!«⁶⁹

»[N]ajglasnejši [med] kričachi« »zadene ko strela z jasnega« »mačkaste« »gospode demokrate«.⁷⁰ Junija 1848 je republikanski frakciji buržoazije uspelo »omejiti rezultate [februarske socialistične] revolucije na meščansko mero«: »Sad [...] je padel [frakciji] v naročje, toda padel je že z drevesa spoznanja, ne z drevesa življenja.«⁷¹ To je kajpada Marxov materialistični obrat Mefista, ki vso teorijo obarva sivo, zlato drevo življenja pa zeleno.⁷² A v *Brumairu* je tudi Ludvik Bonaparte označen za »moža, o katerem celo njegovi sovražniki ne trdijo, da je čarovnik«, in ki kljub temu tako rekoč pravi kakor Mefisto: »'Vse, kar obstoji, je vredno, da propade.'«⁷³ Tako buržoazni republikanci s svojim drevesom spozna-

⁶⁸ Subjekt izjavljanja in subjekt sprejema izjave interpelira isti Drugi, zato sta isti subjekt, tisti, ki po Lacanu od Drugega prejema lastno sporočilo v sprevrnjeni, resnični obliki: Rastko Močnik, *Beseda besedo*, ŠKUC, Ljubljana 1985, str. 143–146.

⁶⁹ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 557–558. Jean Paul Riquelme (»*The Eighteenth Brumaire of Karl Marx as Symbolic Action*«, *History and Theory* 1/1980, str. 61) v svoji analizi figure hiazma v *Brumairu* poudari, da tu hiazem »nakazuje ne le obrat in ponovitev, temveč razmerja akcije in reakcije, vzroka in posledice ter s tem sokrivde in samo-viktimizacije«.

⁷⁰ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 459, 456, 458.

⁷¹ *Ibid.*, str. 462, 468.

⁷² Marx se bo vrnil k temu obratu, ko se bo v pismu Engelsu z dne 20. avgusta 1862 pritoževal nad svojimi lastnimi materialnimi razmerami; tam bo teorija siva, zelen pa le business. Cf. Karl Marx, »Marx an Engels: 20. August«, v: Karl Marx in Friedrich Engels, *Werke*, zv. 30, Dietz, Berlin 1964, str. 280.

⁷³ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 460.

nja kakor Ludvik Bonaparte s svojimi bednimi triki spominjajo na demitologiziranega Mefista.

Bonaparte se pred revolucijo vselej skriva za stranko reda. Tako se tudi 10. marca 1850 po nevarnih izidih dopolnilnih volitev pokesa pred njo, »prosi jo odpuščanja«, ta pa ga le »poniža z odpuščanjem«, »[n]amesto da bi se bila drzno polastila oblasti, ki jo je Bonaparte ponujal«. Še več, vsili mu njegovega lastnega človeka, javnega tožilca Barocha, ki se ji zato po 2. decembru 1851 vrne v sprejeto obliki Bonapartovega plačanca.⁷⁴ V skladu z isto »ironijo zgodovine« se mora stranka tudi po udaru zanašati na Oudinota in Vieyro, ki sta Bonapartova generala.⁷⁵ Kakor je stranka reda leta 1849 napadala narodno skupščino, ustavo, konstituantno, Bonaparte 2. decembra 1851 napade stranko reda, ki je dotlej delala zanj. Tako 29. januarja 1849 stranka reda blokira republikanski zakon o predsednikovi odgovornosti – z udarom pa predsednik Ludvik Bonaparte prepreči sami stranki sprejetje tovrstnega zakona. Njena želja, da bi »osramotila« parlamentarni režim, se stranki vrne v obliki »izganjanja« tega režima, v resnični obliki, proti kateri lahko stranka le »vpije«.⁷⁶ Navedimo le eno od Marxovih mnogih prozopopej: »Francija zahteva predvsem mir.« Tako je stranka reda od februarja [1848] dalje klicala revoluciji, tako je Bonapartova poslanica [12. novembra 1850] klicala stranki reda.⁷⁷ Do junija 1848 je stranka reda že dala »[g]lesla stare družbe: 'lastnina, družina, vera, red' [...] svoji armadi za parolo« – z državnim udarom pa je bil zakon same stranke raztrgan »v imenu vere, lastnine, družine in reda«.⁷⁸

Stranka se Bonapartu podredi brez boja, ne da bi prevzela nadzor nad vojsko, ker je isti subjekt kakor Bonaparte, ker se histerično podredi sebi, s čimer razkrije »dvom v svojo lastno moč«.⁷⁹ Zato lahko Marx reče, da so Bonapartove restavracijske želje »samo dopolnjevale [...] skomine« same stranke reda.⁸⁰ Ludvik Bonaparte tako samo saturira politiko narodne skupščine. Njegov *coup d'état* skupščino odreši ujetosti med dvema smrtema: dejansko je bila »mrtva, preden

⁷⁴ *Ibid.*, str. 507–508.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 495.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 480.

⁷⁷ *Ibid.*, str. 520.

⁷⁸ *Ibid.*, str. 464–465.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 552.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 530.

so jo pokopali«, simbolno pa umre šele z državnim udarom. Ker je druga smrt stalno »[o]dgodena'«, ⁸¹ jo ta buržoazija pričakuje z ambivalentnim užitkom. Le tako lahko razumemo, »zakaj je buržuj [...] v tej neizrekljivi, hrupni konfuziji [...] besno zakričal svoji parlamentarni republiki: 'Raje strašen konec kakor brezkončen strah!'«, ⁸² in zakaj »je francoska buržoazija klicala po državnem udaru: Samo poglavar Družbe 10. decembra še lahko reši buržoazno družbo! Samo tatvina še lahko reši lastnino, kriva prisega religijo, bastardstvo družino, nered red!« ⁸³

Sklep: *Brumaire* vs. (tragični vs. farsični kronotop)

Revolucionarno obujanje mrtvih je tragično zaprečenje subjekta (\$) pod praznim označevalcem (S₁) kot dejavnikom diskurza gospodarja: »mrtva pokolenja« so umaknjena pod prečko in reprezentirana, stilizirana z njihovimi gesli, praznimi frazami. Od tod zaprečenje presežnega užitka (a) pod vednostjo (S₂) kot drugim diskurza gospodarja: zaprečenje užitka, »absorbiranosti« od produkcije bogastva in mirnega konkurenčnega boja, ⁸⁴ pod »trezno resničnostjo« buržoazne družbe. Nato sledi farsa, vrnitev mrtvih pod Ludvikom Bonapartom: užitek postane nezavedna resnica subjekta, ki postane dejavnik diskurza histerika. To se pravi, mrtvi, ki so jih buržoazni revolucionarji tragično priklicevali, ker so bili kot revolucionarji nujno tudi sami mrtvi, zaprečeni, reprezentirani le s praznim označevalcem, se farsično dvignejo nad prečko. Mrtvi kot dejavnik – in ne kot resnica – diskurza pa so seveda le prikazni. In šele ko je ta mrtvost dejavnika reflektirana, povzdignjena v strategijo, analitično tehniko, lahko nastopi revolucija, ki ni zgolj histerični četrtinski obrat diskurza gospodarja, obrat, ki, kot je Lacan decembra 1969 opozoril revolucionarne pariške študente, hrepeni po gospodarju. ⁸⁵ Šele tedaj je mogoč akt, ki ga lahko udejanjata le analitik ali avantgarda proletariata, ki ju kot dejavnika analitičnega diskurza (a) utemeljuje vednost (S₂) na mestu resnice, se pravi, teorija.

Naj se na koncu vrnem k uvodni stavi, da utegne biti branje *Brumaira* s *Seminarjem XVII* produktivno za oba teksta. Videli smo, da Marxova kritika februarске revolucije in sledeče kontrarevolucije, napisana približno eno leto po dogodkih

⁸¹ *Ibid.*, str. 551.

⁸² *Ibid.*, str. 549.

⁸³ *Ibid.*, str. 570.

⁸⁴ *Ibid.*, str. 454.

⁸⁵ Jacques Lacan, *Hrbtina stran psihoanalize*, str. 244.

in v enem letu, ni – *pace* Derrida – zvedljiva na dualističen, dekonstruktibilen pojem ponavljanja. In obratno, ravno s pomočjo marxovske analize neoliberalnega prilaščanja študentske revolte iz leta 1968 lahko razumemo Lacanovo kritiko maja '68, prav tako napisano približno eno leto po dogodkih in v enem letu. Lacanov komentar o histerični strukturi tega upora⁸⁶ danes travmatično potrjuje poglobljenje tovarne, šole in družine, ki, zdi se, vrača temu uporu njegovo sporočilo v sprevrnjeni, resnični obliki.⁸⁷ Študentski upor in univerzo samo si je prilastil zadnji med Lacanovi štirimi diskurzi, kapitalizmu lastni diskurz univerze.

Naše branje *Osemnajstega brumaira* lahko naposled dialektično obrne navidezno epistemološko oviro v ontološki pogoj. Medtem ko Marx identificira Napoleona in njegovega nečaka z datumoma – s prvo in drugo izdajo osemnajstega brumaira – in z žanroma – s tragedijo in farso –, bo prihodnja družbena revolucija prosta datumov in žanrov: »Socialna revolucija 19. stoletja ne more črpati svoje poezije iz preteklosti, temveč le iz prihodnosti.«⁸⁸ Ta negativnost pa ni ovira, ampak pogoj za družbeno revolucijo. Kajti tragična uvedba novega koledarja reproducira diskurz gospodarja, farsična ponovitev te uvedbe pa diskurz histerika – medtem ko se lahko družbena revolucija ravna zgolj po diskurzu analitika, katerega temporalnost in estetika sta nesimbolizabilni in neprevedljivi kakor »Hic Rhodus, hic salta!«.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Za nedavno marksistično analizo neoliberalne apropiacije maja '68, ki jo je prispeval udeleženec Lacanovega seminarja iz let 1969–1970, cf. Rastko Močnik, *Svetovno gospodarstvo in revolucionarna politika*, Založba / *cf., Ljubljana 2006, str. 32–44.

⁸⁸ Karl Marx, »Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta«, str. 455.